

Sygnatura akt II AKa 113/22

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 2 czerwca 2022 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący: SSA Andrzej Kot

Sędziowie: SA Cezariusz Baćkowski /spr./

SA Piotr Kaczmarek

Protokolant: Joanna Rowińska

przy udziale Artura Jończyka prokuratora Prokuratury (...)

po rozpoznaniu w dniu 2 czerwca 2022 r.

sprawy E. S., R. S., T. S., W. S. i Z. S.

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawców

od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu

z dnia 26 stycznia 2022 r., sygn. akt III Ko 532/21

I. utrzymuje zaskarżony wyrok w mocy;

II. wydatkami postępowania odwoławczego obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Pełnomocniczka wnioskodawców: E. S., W. S., T. S., R. S. i Z. S. wniosła o zasądzenie od Skarbu Państwa na ich rzecz po 163.368,68 zł odszkodowania z ustawowymi odsetkami za opóźnienie i po 2.571.618,92 zł zadośćuczynienia z ustawowymi odsetkami za opóźnienie za szkodę i krzywdę wynikłe z wydania 20 grudnia 1947 r. przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie wobec ich ojca A. S. (1) wyroku skazującego na karę łączną dziesięciu lat pozbawienia wolności za przestępstwa (sygn. akt Sr 1584/47) związane z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Sąd Okręgowy we Wrocławiu wyrokiem z 26 stycznia 2022 r., (sygn. akt III Ko 532/21:

I. na podstawie art. 8 ust. 1 Ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. nr 34, poz. 149 z późniejszymi zmianami) zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawców **W. S., T. S., R. S., E. S., Z. S.** tytułem odszkodowania kwoty **po 43.860,60 zł zł** (słownie: czterdzieści trzy tysiące osiemset sześćdziesiąt złotych i sześćdziesiąt groszy) oraz kwoty **po 288.000,00 zł** (słownie: dwieście osiemdziesiąt osiem tysięcy złotych) tytułem zadośćuczynienia, wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku, za niesłuszne pozbawienie wolności A. S. (1) w związku ze skazaniem wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie z dnia 20 grudnia 1947 r. sygn. akt Sr 1584/47;

II. w pozostałej części roszczenie oddalił;

III. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawców: W. S., T. S., R. S., E. S., Z. S. zwrot kosztów zastępstwa procesowego w kwocie po 240,00 zł.;

IV. kosztami postępowania obciążył Skarb Państwa.

Apelację od tego orzeczenia wniosła pełnomocniczka wnioskodawców. Zaskarżając je w części oddalającej żądanie zarzuciła:

1) w oparciu o art. 438 pkt 2 k.p.k. – obrazę przepisów postępowania, która mogła mieć wpływ na treść orzeczenia, tj.:

- art. 3 k.p.c. oraz art. 232 k.p.c. w związku z art. 558 k.p.k. poprzez błędne uznanie przez Sąd, że nie zostało w pełnym zakresie wykazane, iż A. S. (1) poniósł szkodę w związku z pozbawieniem go wolności od 1.09.1947 r. do 11.09.1953 r. w zakresie dochodzonych we wniosku kwot, tj. na skutek uniemożliwienia poszkodowanemu uzyskania w pełnym zakresie odszkodowania z tytułu utraconych zarobków, z uwagi na nieuprawnioną wykładnię przesłanki „rzeczywistych możliwości zarobkowych” pokrzywdzonego i zasądzenie odszkodowania w ww. zakresie w odniesieniu do minimalnego wynagrodzenia za pracę, tym samym błędne oddalenie wniosku o odszkodowanie w dalszym zakresie;

- art. 410 k.p.k. poprzez:

a) pominięcie w trakcie orzekania o wysokości zadośćuczynienia i niedocnienie w sposób szczególny okoliczności, iż A. S. (1) na skutek pozbawienia go wolności na okres 6 lat i 9 dni doznał wyjątkowych cierpień w postaci rozłąki z rodziną, trudnych warunków osadzenia, trwałych uszczerbków na zdrowiu, oczywistej niesłuszności pozbawienia wolności, stresu i warunków izolacji i faktycznej skali maltretowania;

b) zasądzenie kwoty zadośćuczynienia nieadekwatnej całokształtu okoliczności niniejszej sprawy, tj. do rozmiaru krzywd i cierpień doznanych przez ojca wnioskodawców, ich intensywności i nieodwracalnego charakteru;

- art. 7 k.p.k. poprzez dowolną ocenę dowodów i wyciągnięcie z materiału dowodowego zgromadzonego w sprawie wniosków sprzecznych z zasadami prawidłowego rozumowania doświadczenia życiowego i wskazaniami wiedzy, tj.:

a) błędne uznanie, iż ojciec wnioskodawców A. S. (1) nie poniósł szkody wynikającej z kwot w dochodzonym zakresie, gdyż zdaniem Sądu pokrzywdzony pośrednio nie miał żadnych kwalifikacji zawodowych i stażu pracy („nie był oficjalnie zatrudnionym i wykwalifikowanym pracownikiem”) – nie mógł się ubiegać o wyższą stawkę wynagrodzenia, podczas gdy szkody te pozostają w normalnym związku przyczynowo-skutkowym z przedmiotową izolacją;

b) błędne uznanie, że zadośćuczynienie w kwocie po 288.000 zł na rzecz każdego z wnioskodawców spełnia cel i wymogi określone w art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (ustawa lutowa) w przypadku krzywd A. S. (1), w związku z podejmowaniem przez niego działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

2) w oparciu o art. 438 pkt 1a k.k. – obrazę przepisów prawa materialnego, tj.:

- art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 445 § 2 k.c. oraz art. 448 k.c., w zbiegu z art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, poprzez błędne przyjęcie, że kwota zadośćuczynienia w wysokości łącznie 1.440.000 zł jest kwota odpowiednią w przypadku krzywd A. S. (1), podczas gdy wskazane w postępowaniu dowodowym okoliczności dotyczące warunków odbywania tej przymusowej izolacji uzasadniają zasądzenie dalszej, dochodzonej w niniejszym postępowaniu sumy, tj. 11.418.094,60 zł jako sumy służącej wyrównaniu odniesionych przez A. S. (1) krzywd;

- art. 8 ust. 1 ustawy lutowej w zw. z art. 445 § 1 k.c. poprzez błędną ich wykładnię skutkującą nieprawidłowym sposobem szacowania zadośćuczynienia za krzywdę doznaną przez A. S. (1) na skutek przymusowego umieszczenia w izolacji, poprzez przyznanie w przybliżeniu 3,5 – krotności przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw (ok. 6.000 zł) za każdy miesiąc izolacji, podczas gdy szacowanie odpowiedniego zadośćuczynienia nie powinno polegać na mechanicznym przeliczeniu powyższych wartości, ale na uwzględnieniu całokształtu okoliczności

sprawy, w szczególności krzywdy doznanej przez represjonowanego, co w ocenie skarżących przełożyło się na zaniżenie przyznanego zadośćuczynienia;

- art. 8 ust. 1 ust. 1 ustawy lutowej w zw. z art. 322 k.p.c., które miało istotny wpływ na treść wydanego wyroku, polegające na jego niewłaściwym zastosowaniu skutkującym brakiem zasądzenia przez Sąd Okręgowy kwoty odszkodowania z tytułu prac przymusowych, pomimo wykazania podstaw do jego zasądzenia.

3) błąd w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę wyroku, mający wpływ na treść orzeczenia, polegający na niedostatecznym ustaleniu rozmiaru krzywdy A. S. (1), a w konsekwencji niewzięciu pod uwagę wszystkich okoliczności mających wpływ na wymiar krzywdy, w tym takich zdarzeń, które potęgowały jego krzywdę fizyczną i psychiczną, tj. niedocenienie w odpowiednim stopniu skali katowania ojca wnioskodawców w wyniku pozbawienia wolności, warunków, w jakich odbywał izolację przypadająca na okresy stalinowskie, podczas gdy względy merytoryczne i racjonalne wskazują, iż nieuzasadniona jest ocena Sądu, ocena represji doznanych przez ojca wnioskodawców, w tym katorżniczej pracy, na zasadzie przyjęcia braku podstaw zadośćuczynienia wykazanych przez pełnomocnika wnioskodawców jako wyróżniających sytuację A. S. (1).

Podnosząc powyższe zarzuty, wniosła o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zasądzenie na rzecz wnioskodawców:

1) dalszej kwoty 11.418.094,60 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę oraz dalszej kwoty 597.540,40 zł odszkodowania za szkodę ojca wnioskodawców A. S. (1), na skutek skazania wyrokiem Wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie z dnia 20 grudnia 1947 r., sygn.. akt: Sr 1584/47, w związku z podejmowaniem przez niego działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty;

ewentualnie:

2) uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja pełnomocniczki wnioskodawców E. S., W. S., T. S., R. S. i Z. S. jest niezasadna.

Choć w śródtku odwoławczym podnosi się zarzuty obrazy przepisów postępowania, prawa materialnego i błędu w ustaleniach faktycznych, to w istocie chodzi o ten ostatni zarzut dotyczący określenia wielkości zadośćuczynienia w nieodpowiedniej sumie i odszkodowania nie odpowiadającego pełnej szkodzie.

Zarzut obrazy art. 3 k.p.c. i art. 232 k.p.c. w zw. z art. 558 k.p.k. jest bezzasadny. Zasadę prawdy w postępowaniu karnym wyraża art. 2 § 2 k.p.k., natomiast adresatami powinności z art. 3 k.p.c. są strony lub uczestnicy postępowania, już tylko dlatego Sąd rozstrzygający w postępowaniu karnym żądanie odszkodowania (sensu largo) nie może naruszyć tego przepisu. Z kolei art. 232 k.p.c. określa w znaczeniu procesowym rozkład ciężaru dowodu między stronami, one są jego adresatem. Konsekwencje nieudowodnienia faktów przez stronę na której spoczywał ciężar ich wykazania wynikają z art. 6 k.c. W art. 232 k.p.c. przewidziano też możliwość przeprowadzenia przez sąd dowodu z urzędu. Kompetencje stron i Sądu w postępowaniu o odszkodowanie i zadośćuczynienie dochodzonych w procedurze karnej w zakresie inicjatywy dowodowej określone są w art. 167 k.p.k. Sąd Okręgowy nie mógł więc naruszyć art. 232 k.p.c.

Równie bezzasadny jest zarzut obrazy art. 7 k.p.k. jeśli zważyć, że Sąd I instancji dał wiarę wszystkim dowodom ujawnionym na rozprawie, tak dokumentom jak i zeznaniom W. S. (uzasadnienie podsekcje 3.1., 3.2.). W istocie apelującej chodzi o wyprowadzenie z tych dowodów wadliwych wniosków o podstawie faktycznej, a więc przyczynę odwoławczą z art. 438 pkt 3 k.p.k.

Sąd Okręgowy ustalając możliwości zarobkowe ojca wnioskodawców, gdyby pozostawał na wolności trafnie uznał (uzasadnienie podsekcja 4.1.), że kształtowałyby się w wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę miesięcznie skoro dwudziestoletni wtedy A. S. (1) miał podstawowe wykształcenie, pracował w rodzinnym gospodarstwie rolnym

i zakładzie stolarskim. Kwestionując to stanowisko apelująca nie wskazuje dlaczego jest ono wadliwe. A. S. (1) nie miał majątku, po ukończeniu siedmioklasowej szkoły powszechnej nie kontynuował nauki, nie podnosił swoich kwalifikacji, nie poszukiwał innej pracy, co mógłby uczynić gdyby miał takie zamiary (został zatrzymany ponad dwa lata po zakończeniu wojny), lecz pracował w gospodarstwie rolnym rodziców (akt oskarżenia, protokół przesłuchania A. S., wyrok Woskowego Sądu Rejonowego w Krakowie z 20 grudnia 1947 r., zeznania W. S.). A. S. (1) pomagał też w warsztacie stolarskim ojcu, który przecież nadto prowadził gospodarstwo rolne (zeznania W. S. k. 114v). Wniosek, że gdyby nie został zatrzymany, tymczasowo aresztowany, a potem skazany na karę pozbawienia wolności to nadal wykonywałby te, lub podobne zajęcia jest logiczny, a w konsekwencji uzyskiwane dochody byłyby niewielkie. Ustalenie, że szkoda z tytułu niemożności zarobkowania odpowiadała miesięcznie minimalnemu wynagrodzeniu za pracę jest w tych warunkach trafne i w oczywisty sposób korzystne dla wnioskodawców.

Oczywiście błędne jest twierdzenie, że Sąd Okręgowy nie rozstrzygnął o żądaniu odszkodowania z tytułu wykonywania pracy przymusowej. Sąd trafnie je oddalił (punkt II wyroku) o powodach pisząc w podsekcji 4.1. uzasadnienia. Nieodpłatne wykonywanie pracy przymusowej w ramach odbywania kary pozbawienia wolności przez osobę represjonowaną samo w sobie nie powiększa szkody wynikłej z wykonania orzeczenia będącego źródłem szkody i krzywdy, ma natomiast znaczenie dla oceny cierpień fizycznych i psychicznych wpływając na wielkość zadośćuczynienia (por. wyrok SN z 24.04.2014 r., WA 12/14, LEX nr 1460569, wyrok SA w Białymstoku z 12.10.2021 r., II AKa 165/21, LEX nr 3343155, wyrok SA w Poznaniu z 28.10.2021 r., II AKa 67/21, LEX nr 3259509). Tak też ocenił Sąd I instancji kwestię pracy A. S. (1) w kopalni w ramach odbywania kary pozbawienia wolności od 24 grudnia 1952 r. do 11 września 1953 r.

Podniesione zarzuty obrazy art. 8 ust. 1 ustawy z 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jedn. Dz.U. z 2021 r., poz. 1693, cyt. dalej jako ustawa lutowa), art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 445 § 2 k.c. i art. 448 k.c. jest niezasadny.

Powołane przepisy mówią o „odpowiedniej sumie pieniężnej” mającej zadośćuczynić bólowi lub cierpieniom psychicznym doznany przez osobę prześladowaną wskutek naruszenia jej dóbr osobistych przez zdarzenia wymienione w art. 8 ust. 1 ustawy lutowej. Obraza prawa materialnego może polegać na błędnej wykładni prawa, albo na błędnym zastosowaniu (niezastosowaniu) zawierającego nakaz lub zakaz przepisu prawa materialnego. Tymczasem apelująca twierdzi podnosząc ten zarzut, że przyznana kwota zadośćuczynienia jest rażąco niska, niewspółmierna do rozmiaru krzywd doznanych przez ojca wnioskodawców. Chodzi zatem (co sygnalizowano) nie o zarzut obrazy prawa materialnego, lecz o twierdzenie, że ustalona przez Sąd I instancji suma nie jest odpowiednia do rozmiaru krzywdy doznanej przez poszkodowanego w następstwie wydania skazującego na długoletnie pozbawienie wolności wyroku wojskowego Sądu Rejonowego w Krakowie. Jest to więc zarzut wadliwości oceny Sądu Okręgowego co do odpowiedniości rekompensaty będącej wynikiem błędu w ustaleniach faktycznych.

Skoro suma zadośćuczynienia ma rekompensować krzywdę jaka została bezprawnie wyrządzona osobie poszkodowanej, to natężenie cierpienia, bólu, lęku, obawy jakich doznaje ta osoba nie przez cały okres takie samo, lecz zmienia się zależnie od czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Inne były na początku izolacji kiedy A. S. (1) nie wiedział jaki będzie jego dalszy los, inne były warunki odbywania kary w więzieniu Montelupich, inne w S., inne w (...) w Ł.. Zastosowanie metody taryfikacyjnej polega na błędnym, sprzecznym z art. 8 ust. 1 ustawy lutowej w zw. z art. 445 § 2 k.c. i art. 448 k.c., uznaniu, że szkoda niematerialna doznawana przez osobę poszkodowaną jest każdego dnia izolacji taka sama. Mimo posłużenia się tą wadliwą metodą (postulowaną zresztą we wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie) ustalona przez Sąd Okręgowy suma pieniężna jest odpowiednia do doznanej przez ojca wnioskodawców krzywdy i zdalna do realizacji funkcji kompensacyjnej. Zważywszy, że zadośćuczynienie ma rekompensować indywidualne cierpienia fizyczne i psychiczne konkretnej osoby poszkodowanej, to sumy zasądzane na rzecz innych osób choćby na tej samej podstawie prawnej, poddanych represjom w podobnym czasie i miejscu mają niewielkie znaczenie przy ocenie wielkości odpowiedniej sumy zadośćuczynienia należącej innej osobie.

Wbrew apelacji Sąd I instancji nie bagatelizował rozmiaru cierpień fizycznych i psychicznych A. S. (1), a ustalona suma 1440000zł mieści się w granicach sędziowskiego swobodnego uznania, które w wypadku z istoty niewyraźnej w

pieniądu krzywdy, korzysta z przyznanej przez ustawodawcę stosunkowo szerokiej swobody. W konsekwencji zakres ingerencji Sądu Odwoławczego ograniczony jest do oczywistych sprzeczności z zasadami poprawnego rozumowania, doświadczeniem życiowym, zasadami ustalania zadośćuczynienia i relewantnymi okolicznościami prowadzącymi do oczywiście niesłusznego wzbogacenia, czy pokrzywdzenia wnioskodawcy (por. np. wyrok S.A. w Katowicach z 1.09.2016 r., II AKa 298/16, LEX nr 2139384).

Sąd Okręgowy dostrzegł i nadał właściwą rangę takim okolicznościom jak stosunkowo długi (ponad sześć lat) okres pozbawienia wolności ojca wnioskodawców – osoby wówczas młodej, bo dwudziestoletniej, ciężkie warunki tej izolacji, doświadczanie przemocy, poczucie skrzywdzenia, natężenie stresu, obawy o życie i przyszłość, wykonywanie przez kilka (9) miesięcy eksploatującej, przymusowej pracy ponad siły. Nie mogła ująć uwadze Sądu naturalna konsekwencja pozbawienia wolności - rozłąka z rodzicami i rodzeństwem.

To prawda, że często osoby opuszczające więzienia okresu stalinowskiego niedługo potem wskutek złych warunków izolacji traciły życie. Argument ten nie odnosi się do A. S. (1). Wnioskodawcy korzystający z pomocy fachowej pełnomocniczki nie wykazali (art. 6 k.c.), by ich ojciec zmarły w 2017 r. doznał uszczerbku na zdrowiu z powodu warunków w jakich odbywał karę pozbawienia wolności.

W konsekwencji ustalona suma zadośćuczynienia jest odpowiednia do rozmiaru cierpień jakich doznał A. S. (1), nie wykracza poza granice swobodnego uznania i jako taka odpowiada prawu.

Z tych wszystkich powodów orzeczono jak w wyroku (art. 437 § 1 k.p.k.).

O kosztach sądowych postępowania odwoławczego orzeczono na podstawie art. 13 ustawy lutowej. W sytuacji, gdy apelacja pełnomocniczki wnioskodawców nie została uwzględniona nie było podstaw do obciążania Skarbu Państwa wydatkami, które oni ponieśli z tytułu udziału pełnomocnika w postępowaniu odwoławczym.

<i>SSA Cezariusz Baćkowski</i>	<i>SSA Andrzej Kot</i>	<i>SSA Piotr Kaczmarek</i>
---------------------------------------	-------------------------------	-----------------------------------